

Спеціалізованій вченій раді ДФ 20.149.002  
ПВНЗ Університету Короля Данила  
(76000, м. Івано-Франківськ, вул. Є. Коновальця, 35)

**ВІДГУК ОПОНЕНТА**

- кандидата юридичних наук, професора  
**Котухи Олександра Степановича**

**НА ДИСЕРТАЦІЮ МЕЛЬНИКОВИЧА МИХАЙЛА СТЕПАНОВИЧА  
«ПАРАДИГМА ВЗАЄМОДІЇ РЕЛІГІЇ, ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ НА  
СУЧАСНОМУ ЕТАПІ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ»,**

**подану на здобуття ступеня доктора філософії  
за спеціальністю 081 «Право»**

**Ступінь актуальності теми дослідження.**

Актуальність дисертаційного дослідження і доцільність його виконання на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» Мельниковичем М.С. на тему «Парадигма взаємодії релігії, права та держави на сучасному етапі українського державотворення» пов'язані з тим, що характеристика взаємодії релігії, права і держави є підставою для розуміння комплексу проблем правового забезпечення відносин української держави з релігійними організаціями, які об'єктивно є одними з основних у вітчизняному державотворенні.

Потреба у визначенні основних теоретико-правових аспектів і проблем взаємодії релігії, права і держави та їх впливу є доброю можливістю забезпечення дієвого механізму правового регулювання відносин між державою та релігійними організаціями, який здатен нейтралізувати сучасні ідеологічні, політичні й безпекові загрози, що гальмують процеси сучасного

українського державотворення, штучно відкидаючи релігійний чинник у державному та суспільному становленні двома шляхами: через його надмірну політизацію або через його ігнорування, не визнання за ним важливості у процесах державного будівництва.

### **Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.**

Обґрунтованість положень, що визначають актуальність теми, узгоджуються з теоретико-прикладним характером дослідження, який цілком відповідає меті і завданням дисертації, сформульованим автором, а також з чітким визначенням об'єкта і предмета дослідження.

Належною для рівня ступеня доктора філософії є також джерельна база дисертаційного дослідження Мельниковича М.С., яку складають наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених-юристів, філософів, соціологів, політологів, матеріали науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів тощо.

Необхідний рівень обґрунтованості сформульованих наукових положень, висновків і рекомендацій у дисертації спирається на усі зазначені вище складові в їх сукупності, а отже, дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 081 «Право».

### **Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.**

Новизну наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження визначає насамперед те, що запропонована наукова робота є першим у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням парадигмальної взаємодії релігії, права та держави на сучасному етапі українського державотворення.

Наукову новизну дисертаційної роботи характеризує низка положень та висновків, які відповідають рівню дисертації на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», а саме:

1. В дисертації вперше встановлено необхідність трансформації правових механізмів зближення релігії та держави в умовах розвитку громадянського суспільства та постійного підвищення динаміки державотворчих процесів

шляхом законодавчого забезпечення переходу від сепараційної до партнерсько-діалогічної моделі відносин держави та релігійних організацій.

2. Дисертантом сформульовано концептуально новий підхід щодо розуміння впливу релігійних зasad на державотворчі процеси та державну політику України у контексті створення ефективної моделі відносин держави і релігійних організацій, відкритої до динамічних трансформацій.

3. Здобувачем вперше удосконалено ідею щодо підходів до трактування правових зasad зближення релігії та держави в умовах розвитку громадянського суспільства, яке може відбутися за умови ефективної імплементації у цей процес принципу інституційної диференціації.

### **Практичне значення одержаних результатів.**

Основні положення, висновки та рекомендації, що сформульовані та обґрунтовані в дисертаційному дослідженні Мельниковича М.С. на тему «Парадигма взаємодії релігії, права та держави на сучасному етапі українського державотворення» можуть бути використані в якості методологічної основи для проведення подальших наукових досліджень у сфері вивчення взаємодії релігії, права та держави та їх ролі в процесах державного будівництва.

Крім того, обґрунтовані в роботі положення, висновки та рекомендації можуть бути використані в навчальній, правозастосовній, правореалізаційній та правовиховній діяльності.

### **Повнота викладених основних результатів дисертації в опублікованих працях.**

Основні наукові положення і висновки дисертації повно викладено у 7 наукових працях, 3 з яких опубліковано у наукових фахових виданнях, у тому числі 1 стаття в зарубіжному науковому виданні країни ЄС, 3 тезах наукових доповідей на всеукраїнських та міжнародних конференціях.

Аналіз змісту публікацій, основного тексту дисертації і узагальнюючих висновків переконує, що автором здійснено корисне для юридичної науки, навчальних потреб, практичної юридичної діяльності наукове дослідження.

Публікації, які були зараховані за темою дисертації, як за кількістю, так й за змістом, відповідають вимогам пункту 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167.

### **Оцінка змісту дисертації та її оформлення.**

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації становить 202 сторінки. Перелік використаних джерел містить 231 найменування.

Структура дисертації побудована логічно і сприяє розкриттю теми дослідження, виконанню поставлених завдань.

Дисертація оформлена відповідно до Вимог оформлення дисертацій, затверджених наказом МОН України від 12.01.2017 № 40.

Фактів наявності в дисертації порушень академічної добродетелі не встановлено.

### **Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації.**

Відзначаючи охарактеризовані вище позитивні моменти дисертаційного дослідження Мельниковича М.С., необхідно вказати й на наявність у роботі окремих положень, висновків і рекомендацій, що сприймаються як дискусійні або такі, що потребують більш вагомого обґрунтування, певного уточнення чи додаткових пояснень під час публічного захисту.

Зокрема, виникають наступні зауваження, запитання й побажання:

1. Автором дисертації у підрозділі 2.1 зазначається про формування концепції сучасного типу церковної політики держави та моделі державно-церковних відносин в Україні. В цьому аспекті вважаємо за доцільне обґрунтувати дисертантом на публічному захисті дану позицію.

2. У роботі автор розглядає вплив релігії на право. Хотілось би почути думку автора щодо їх співвідношення у забезпеченні механізму правового регулювання та здійснення державної політики.

3. У підрозділі 2.2 дисертаційного дослідження («Особливості впливу держави на розвиток релігії та функціонування релігійних організацій в

Україні») здобувач стверджує про важливу роль принципу свободи віросповідання в контексті відносин держави і церкви. Однак доцільність такого твердження повинна бути чітко та послідовно аргументована.

Проте вказані зауваження мають здебільшого характер побажань щодо подальшого покращення наукової роботи або є дискусійними та такими, що не знижують належного рівня і позитивної характеристики дисертаційного дослідження Мельниковича М.С.

### **Загальний висновок по дисертациї.**

Вивчення дисертації Мельниковича М.С. на тему ««Парадигма взаємодії релігії, права та держави на сучасному етапі українського державотворення» дає підстави стверджувати, що автором дійсно проведено ґрунтовний аналіз теоретико-правових особливостей їх взаємодії. Новизна встановлених результатів немає сумнівів щодо високого наукового рівня підготовки роботи дисертантом.

З урахуванням викладеного, дисертація Мельниковича Михайла Степановича на тему «Парадигма взаємодії релігії, права та держави на сучасному етапі українського державотворення» відповідає вимогам пунктів 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затверженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, та Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом МОН України від 12.01.2017 № 40, а її автор – Мельникович Михайло Степанович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань «Право» за спеціальністю 081 «Право».

### **Опонент:**

кандидат юридичних наук, професор,  
декан юридичного факультету  
Львівського торговельно-економічного  
університету

Котуха О.С.

